

Røturnar eru ikki so at renna undan

– Men gott tað sama. Tær geva okkum kjølfestu í tíðarhavinum, og tær geva okkum føring at sigla egnan sjógv, segði Pauli Nielsen millum annað í røðu, sum varð hildin á fólkafrundi í Løgmanagarðinum í Sandavági á Vestanstevnuni

Góðu bygdarfólk, oyggj-fólk, stevnugestir.

Tá ið eg fyrri næstan 40 ár- um síðani fór av bygdini til Havnar at ganga í skúla, grunaði eg ikki, at eg ongantíð fór at flyta vestur aftur at búgva.

I Havn, tað var eg ið hvussu er visur í, har vildi eg ikki enda.

Hevði tað ikki verið so, at eg noyddist til Havnar, skuldi eg hava nakra út-búgving, so hevði eg ikki bjóðað mær sjálvum tann dóm, at vera noyddur at ganga og vála í Havnar-gøtum yrkadagar.

Soleiðis mundu flest øll kenna tað á bygd tá ið tíðini, og eg fari helst ikki illa skeivur, tá ið eg haldi, at sama kensla er til enn hjá nógvum, sum búgva á bygd. Havnin var tá umleið helmingin til stoddar sum nú.

Tað merktist, tá ið nýggir ungdomar komu av bygd at ganga í skúla eftir summ-arfríttíðina, og vit sóust so væl aftur í býarmyndini, at ikki var sori, at forvitnast varð eftir, hvaðan vit komu, og hvørtum fólk vit vóru av.

Ein dagin minnst eg, at nakrir av okkum nýkomnu bygdardreingjum vóru komnir saman niðri í Vágss-botni. Har stóðu eisini nógvir gamlir havnarmenn. Ein teirra var Rubek, eitt væl kent andlit í Havn, og væl kendur um alt landið. Hann fekk til "roysni" at royna at finna útav, hvaðan vit ungu nýkomnu vóru, og hvørtum fólk vit komu av.

Eg minnst ikki, hvat ið hann segði við hinar, men tað, ið hann segði, tá ið hann kom til min, stendur ljós-livandi í minnum:

"Annaðhvørt ert tú av Svartafólkinum í Saksun, ella av Garðsslagnum vesturi í Sandavági."

So hugdi hann kannandi at mær eina ferð afturat og helt fyrri: "Tað skuldi ikki undrað meg, um tað var bæði."

Nærri bar illa til at koma.

Roturnar eru ikki so at renna undan. Tær eru væl gróðursettir í ættini og í umhvørvinum. Summar síggjast úttan á skráðuni og í dagligu meðferðini, meðan aðrar eru meira loyndar, stinga djúpari og renna fram aftur m.a. latur sum hesa.

Tað munnu vera mínar røtur hendavegin, sum eru atvoldin til, at eg havi fingið tann heidur, at standa her í

Løgmanagarðinum í dag.

Minnini vella fram, sum náttúrligt er ein dag sum henda. M.a. minnini um mína fyrstu vágastevnu.

Kappróðurin var á Vatn-inum. Eg man hava verið 4 ára gamal. Vit fóru oman á Vatn uppi í lastini á einum lastbíl, sum var komin í oyna undir krignum. Sigga og Martina hjá Siggu-Jógva-ini høvdu meg í forsvor. Soleiðis minnst eg tað ið hvussu er.

Hvor ið vann kappróðurin, veit eg ikki. Eg hevði bara eyga fyrri einum, og tað var Eivild.

Hon røði. Og hon var stjørnan hjá mær, tí hon hevði passað mammu upp, tá ið eg varð føddur.

Hon giftist og setti búgvi í bygdini, og hetta sambandið frá barnsbeini hevur hildið sær.

Tað kennist lógið og skeivt, havi eg ikki gloppað hurðini hjá henni, tá ið eg eri her vesturi, og børnini hjá mær hava fingið tað sama í seg.

Tað hevur týðning fyrri okkum menniskju, at vit ikki gloyma, og at vit varðveita sambandið aftureftir.

Tað gevur okkum kjølfestu í tíðarhavinum, og tað gevur okkum føring at sigla okkara egna sjógv.

Stevnurnar eru eitt frálíkt høvi hjá ætt og kenningum at mótast, og at koma til kenslu og kunnleika um ættarfólk, og til at fáa nýggjar vinir.

Einaferð í gjárkvöldið kom ein ungur avbygdardröngur norður eftir veginum. Har mótti hann einum manni, sum kundi verið pápi hansara.

Hin ungi segði seg vera á veg at keypa sær okkurt at eta.

Tá heldur hin eldri fyrri: "Far tú inn til systkinabarnið hjá abba tínum og fá ter ein bita. Hann býr beint har yviri."

Hin yngri bar seg undan, tí hann kundi tey ikki.

"So skal eg koma við ter," svaraði hin eldri. "Tað fert tú ikki at anga."

Sjálvandi er nógv broytt, síðan eg og mínir javnaldrar vuku upp í Sandavági. Men nú sum tá munnu bygdarnar vera av bestu stóðum hjá børnum at vaksa upp í.

Stóðin ger, at tú fært rúmar ræsur, og at tú hevur náttúrligt samabnd bæði við

børn og vaksin.

Og soleiðis minnst eg Sandavág.

Sjálvandi varð eisini happað tá, og sjálvur slapp eg heldur ikki undan, og sjálvandi vóru grenjut og smálig vaksin.

Men eg minnst fyrst av øllum eina bygd á tremur av barngóðum fólk, sum hvørt í sínum lagi hevur havt týðning fyrri okkum, sum her eru vaksin upp.

Vit vóru uppi í tí, sum tey vaksnu gjørdi, og nógv av barnspølinum avmyndaðu vaksnammanavirksemið skiftandi árstíðir.

Vit spældu at vera á fjalli. Seyðurin var horn.

Vit skutu harur, og harurnar vóru visnaðir eplaslokkur.

Vit riggaðu nótt til, böttu og baksaðust, júst sum vit søu menninar gera í nóta-tíðini.

Vit spældu vanlig barna-spøl bæði úti og inni. Og vit vóru uppi mest sum allastaðni, har ymiskt gerandisarbæði varð gjørt. Eitt sindur til nyttu, men mest til spæl.

Eitt gott dóm er beint her norðanfyrri. Her var ein magnet, sum ið hvussu er dró okkum smádreingir til sín, eins væl og tilkomnar menn.

Her smíðaðu teir bátar. Og mangir eru teir seymir, ið her eru klínkaðir, meðan vit smádreingir skiftast at halda fyrri.

Her reykt altíð ramliga av nýhólvaðum viði.

Og roykurin frá barna-árunum er skjótt frammi í hugarum, tá ið leitað verður aftur í tíðina.

Míni barnar bera til mín eitt serstakt bland av slup-royk, saltfiski og torv- og koleldi, og handlum, sum ruku av kaneli og te og kaffi og okkurtíð av rotnandi súr-eplum.

Hetta var ein tíð, tá ið allar hendur um summarið stríddust við at breiða fisk at turka á fiskastykkjunum, sum gjord vóru til endamálið, og eisini varð breitt langt út í fjórðuna.

I minnum hoyri eg sieini fyrri sær sirendur, ið yldu fyrri æli, so alt mátti hurrast innafur til næstu terraløtu.

Seinni kom sildin og barkaðu sildagrykkjuni og bótigin tað mesta av vetri-num.

Barkpotturin stóð innan-fyrri ána og reykt ramliga um alla bygdina, alt eftir

ættini.

Kúgv var í so at siga hvørjum húsi, og tarvafjós uppi við Giljarætt, nakað omanfyrri har elektriskri vestanstevnutarvurin nú stendur, og tað mesta av tí, sum vit nú keypa okkum, varð tá gjørt í húsinum.

Meðan eg havi gingið og reiðrast við hesa røðu, rendi eg meg í eina bók, sum eg okkurtíð havi keypt í brúkt-bókabúð í Keypmanna-havn. "Udrangeret af det Kgl. Bibliotek" stendur stemplað fremst í henni.

Rithøvundurin Kenneth Williamson var bretscur hermaður í Føroyum í fyra ár undir krignum, føddur á oynni Man. Bókin eitur "The Atlantic Islands", og er ein frálík kelda um Føroyar, føroysk víðurskipti, og ikki minst føroyska náttúru og fólkaferni.

Hann hevði eitt gott eyga fyrri virðinum í tí gamla, sum var um at fara av tíðar-tonn, og sum átti at verið varðveitt fyrri eftirtíðina. Ein partur av bókin er um kornvelting og myllur.

Kenneth Williamson minni á, at eitt nú vatn-myllurnar í Sandavági hava sama søguvirði sum Dúvu-garðar í Saksun, gomlu bóndahúsinu úti í Koltri, og gamla hoyggjshúsið úti í Bø. Hann harmast um, at myndugleikarnir ikki hava fingið eyga á hesa uppgávu sína at hjúkla um tað, sum enn stendur eftir við boðum frá farnari tíð.

Tað, at onkur mylla hýkur uppi enn, man mest komast av tí, at tær hava verið nýttar at goyma torv í, og soleiðis komið til nyttu. Men tær hava uppiborið eina betri lagnu, og Kenneth Williamson endar við at ynskja, at onkur stórtøkin borgari í bygdini bjargar teimum, meðan tíð er.

Tað skuldu ganga nógv ár, áðrenn so varð, men nú er undrið hent.

Nakað her norðanfyrri og omanfyrri hevur maður av einlistum sett eina av gomlu myllunum í stand, og eg skilji, at hann eisini hevur verið her í garðinum við síni hepu hond.

Vita skulu tit, ið tílíkt fáa í lag, at tilíkar gerðir fara sum ein flógur andi gjø-num umhvørvið og geva okkum samband við tíðir, sum hava verið, og við lyndir í okkum sjálvum, sum okkum mörvar.

Hvat um vit fylgdu fyrri-myndini, so sandavágsfólk, bæði í bygdini og av bygd, tóku seg saman og fingi allar gamlar grótgarðar upp-aftur at standa?

Hvat høvdu vit ikki øll fingið burtur úr tí?

Kommunan kundi syrgt fyrri eini góðari máltíð til okkum øll, tá ið abeiðid var liðugt. Sigga tit tað ikki fyrri tykkum? Allan Sandavág til borðs á Valloyruni ein fagan summardag?

Júst sambandið aftureftir og væl útbúgvið fólk í tíðini eru barlastin og fómringurin, sum vit hava við okkum at byggja hetta land.

Haldið mær til góðar, góðu áhoyrarar, at eg enn einaferð leiti aftur í tíðina. Lurtið eftir hesum steinum, eftir málminum í tögini, eftir sjóðinum í svørðinum og tutlinum frá ánni. Tey hava verið her so at siga allar tíðir, og vita tí frá so nógvum at siga.

Her hava fólk í bygdini havt ein granna í mekt og mæti. Skiftandi lögmennt hava búleikað her í meira enn hálvtíðnið hundarð ár. Summi við í ogn við bygd-arfólkið, aðrir í jøvnum stríði við summi, m.a. um útrástur av neytum.

Her kom nógv fólk at hitta lögmann, ið var evsti dómari landsins, bæði landsins fólk og útlendingar. Stundum hevur leikað hart á, tí ikki allir gestir vóru fríðargestir.

Her andar av søgu og gomlum treysti, og tað man vera hetta søgutreystið, sum givið hevur fólk í bygdini merg í leggin.

Ríkiðomið, sum fall til bygdina, tá ið lögmansembætið varð niðurlagt, og Steiðagarður varð seldur, hevur sjálvandi eisini hjálpt til.

Her hevur verið ein sjálvbjargnishaborg sum fáa aðra staðni í landinum.

Hyggjið bara í yvirlítið yvir atkvøðubýtið á fólka-atkvøðuni í 1946.

Tá var bygdin ein bjartur kyndil fyrri alt landið og hugvekjandi hjá okkum í okkara tíð.

Vit kunnu vera errin av teimum, sum tá tóku stóðu í bygdini.

"Vit duga nógv, og vit vilja meira," hoyri eg steinarnar siga. Eg hoyri tað sjóðandi upp úr svørðinum, og eg siggi tað í eygunum á tykkum, sum her standa..

Størsta ábyrgdarloysi í okkara tíð er at billa okkum føroyingum, og børnum og ungdomi okkara inn, at tað er ábyrgdarleyst at billa okkum inn, at vit føroyingar eru førir fyrri at taka ábyrgdina av okkum sjálvum.

Síðst í farnu öld stríddust Jóannes Patursson, Rasmus á Háskúlanum, Henrietta Høgenesen í Oyndarfirði, Sigrid Lützen í Klaksvík, A.C.Evensen, prestur í Tødnesi og, onnur við at fáa í lag eina "goymslu", sum ikki bara skuldi hýsa formlut, men eisini útstappaðum fuglum, fiski í spiri-tusi, stein- og grótsløgum, plantum, og ymiskum hand-ans arbeiði og amboðum til hetta virksemin.

Hetta skuldi gerast, m.a. fyrri at stæða útlendingum at draga av landinum tað seinasta sindrið av lutum, sum eftir vóru í landinum, og til tess at hava til skjals fyrirmyndir fyrri komandi føroyskari vinnu.

Nú lutirnir so líðandi eru á veg heim aftur, ið hvussu er teir, sum eru í almennum goymslum niðri, kundi verið hóskandi at enda hesa seinastu røðu á Vestanstevnu í hesi öldini við orð-unum, sum A.C.Evensen endar grein sína "Goymslan í Havn" við í tóðarríttinum Búreisingi, júst komin inn í hesa öldina.

Hann skrivur:

Kunnleika og gagnliga upplýsing vil goymslan veita okkum, og tess meira á tess breiðari grund hon er bygd. Ein góð og prýðilig goymsla kann bliva ein góð ogn. Skulu vit læra Føroy-ingar at elska land okkara, so mugu vit gera landið vert at elska; tí bert tann, sum eftir lítlum førimuni roynir at gera landsins ognir ríkar, leggur sín stein til ta kærleiksgrund, vit skulu læra okkara lands komandi dagar uppá.

So gevi so Gud Harrin aftrat, at vit mugu læra at elska land og fólk av reinum kærleika.

Takk fyrri, tit sum vístu mær tann heidur, at bjóða mær at røða her í dag, og takk tí øll, sum so mann-stærk eru komin higar at lýða á.